

Suomen sisällissota ruotsalaisten kuvaamana

Arvio teoksesta Berglund, Tobias & Niclas Sennerteg. *Finska inbördeskriget*. Stockholm: Natur & Kultur. 2017. 539 s. ISBN 9789127152960.

Petri Karonen

Tohtorikoulutettava Tobias Berglund Upsalan yliopistosta ja runsaasti tietokirjoja jo aiemmin kirjoittanut Niclas Sennerteg julkaisivat vuonna 2017 Suomen sisällissotaa koskevan laajan niteen. Tietokirjailija Sennerteg on keskittynyt tuotannossaan ennen muuta kuvaamaan erilaisia toisen maailmansodan ja erityisesti Kolmannen valtakunnan vaihteita. Piinallisen yksityiskohtainen ja laajaan (länsi-)saksalaiseen alkuperäisaineistoon perustuva *Stalins hämnd: Röda armén i Tyskland 1944–45* (2001) on syystäkin yltänyt useisiin painoksiin. Myös monet hänen myöhemmistä, muun muassa Saksaa koskevista teoksistaan ovat olleet myyntimenestyksiä. Sennerteg ja Berglund julkaisivat vuonna 2008 yhdessä kirjan *Svenska koncentrationsläger i Tredje rikets skugga*.

Nyt kirjoittajakaksikko on päättänyt käydä Suomen sisällissodan kimppuun. *Finska inbördeskriget*issä on haluttu yhtäältä esitellä Suomen sisällissotaa ruotsalaisille lukijoille ja toisaalta tuoda esiin ruotsalaisten vapaaehtoisten toimia ja mielteitä sodasta. Kirjailijakaksikko määrittää tehtävänsä seuraavasti: ”syftet med denna bok är att förklara Finska inbördeskrigets orsaker, förlopp och konsekvenser [ja] --- ett ytterligare syfte med boken att beskriva rikssvenskarnas och rikssvenska institutionernas roll” (s. 10–11).

Teos jakautuu esipuheen ja jälkisanojen lisäksi 22 enemmän tai vähemmän kronologiseen lukuun, joista monet alkavat kuvauksilla teloituksista tai muista eri osapuolten suorittamista kauheuksista. Sinänsä teksti kulkee hyvin: se on ollutkin välttämätöntä, sillä väljästä taitosta huolimatta yli 500 sivuisen tapahtumahistoriaan keskittyvän opuksen kahlaaminen on vaativa urakka kenelle tahansa. Tehtävää ei myöskään helpota kuvituksen niukkuus. Lisäksi taistelukuvauksien tukena on vain kolme karttaa: etu- ja takakansien sisäsivuilla Ahvenanmaan retkeä ja Tampereen taistelua esittelevät kartat sekä Suomen ja sen lähiseutujen tilannetta ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheessa ja sen jälkeen esittelevä yleiskartta (s. 137).

Ongelmana olematon tutkimuskirjallisuus

Kirjallisuutta ja näkökulmia aiheeseen ei ainakaan ole puuttunut, sillä yksinomaan Ruotsin kansalliskirjaston ylläpitämä LIBRIS-tietokanta antoi hakusanoilla (ilman lainausmerkkejä) ”Historia Finland 1918” marraskuussa 2018 yhteensä 808 hakutulosta, joista ruotsiksi kirjoitettuja oli 385, suomeksi 328, englanniksi 66 ja muilla kielillä pienempiä määriä. Suomessa FENNICA- ja ARTO-tietokantojen hakutulokset yhdistämällä sama sinänsä epätarkka haku tuottaa helposti 2,5-kertaisen tuloksen. Tehtävän mahdollinen monimutkaisuus tai ylipäättään vaikeus ei näytä sanottavammin pelottaneen suomen kieltä osaamatonta kirjoittajakaksikkoa. Ainakaan haastetta ei ole otettu vastaan riittävän antaumuksella.

Teoksessa on käytetty sattumanvaraisesti valittuja ruotsin- ja englanninkielisiä Suomessa julkaistua tai suomalaisten laatimia kirjoituksia. Ainoana suomenkielisenä poikkeuksena on Mirja Turusen väitöskirjaan pohjautuva *Veripellot* (2005). Mistään systemaattisesta tai muustakaan selkeällä logiikalla tehdystä kirjallisuuden ja lähteiden käytöstä ei kuitenkaan ole kyse, vaan lähinnä sekalaisesta kokoelmasta erilaisia käteen sattuneista julkaisuista. Tämän arvion palstatila ei riitä siihen, että luettelisin yleispiirteitä täsmällisemmin teoksesta puuttuvat aihepiirin keskeiset tutkimukset. Lähdeluettelosta tai sinänsä runsaista loppuviitteistä ei löydy esimerkiksi sellaisia tutkijoita kuin Max Engman, Seikko Eskola, Pertti Haapala, Tuomas Hoppu, Jukka Kekkonen, Teemu Keskisarja, Tiina Lintunen, Viljo Rasila tai Marko Tikka. Kirjassa kuvaillaan kuitenkin Suomen kielikysymystä, lehdistön käsityksiä Suomen tilanteen muutoksista vuosina 1917–1918, sodan taustatekijöitä, sodan vaiheita Pohjanmaalta Viipuriin, punaisia naissotilaita, oikeudenkäyttöä ja erityisen syvällisesti teloituksia. Monet edellä mainituista tutkijoista ovat kirjoittaneet runsaasti useilla eri kielillä (ja luulisi Ruotsista joka tapauksessa löytyvän edes joku historiasta perillä oleva suomea ja ruotsia ymmärtävä henkilö, joka voisi auttaa kirjoittajia vaikeissa suomenkielisissä teksteissä), mutta vielä oudoksuttavampaa on, ettei edes esimerkiksi useita korkealuokkaisia teoksia Länsi-Uudenmaan oloista kirjoittaneen Sture Lindholmin julkaisuja ole konsultoitu. Tällaisia esimerkkejä olisi lukuisia muitakin. Suurin osa edellä mainituista tutkimuksista olisi löytynyt LIBRIS-tietokannan avulla. Lisäksi Suomen FENNICA- ja ARTO-tietokannat tottelevat nekin aivan mainiosti myös ruotsin tai englannin kieltä.

En ole aiemmin nähnyt näin yliolkaisesti tehtyä ja aiempaa aihepiiristä perustutkimusta yhtä suoraan ignoroivaa teosta, vaikka sinänsä toimintatapa, jossa aiempaan tutkimukseen suhtaudutaan vähätellen tai esimerkiksi siitä vaikenemalla, samalla sen arvoa alaspäin painaen, on yleistynyt huolestuttavasti viimeisen reilun vuosikymmenen aikana. Kun referenssit ovat joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti vinksallaan, saadaan tietysti monet jokseenkin keskinkertaisetkin havainnot näyttämään ”uusilta” ja mediaakin kiinnostavilta.

Oma todisteensa yleisestä leväperäisyydestä on sinänsä ruotsalaisille valitettavan yleinen tapa olla tarkastamatta suomenkielisten henkilöiden nimien kirjoitusasua: niinpä mukaan on päässyt niin ”Jaako Paavolainen” (s. 530) kuin ”Otto Ville Kuusinen” (kaikkialla) sekä herrat ”Jaako Kiivi” (s. 404) ja ”Järvelö”. Folkloristiikan dosentti Ulla-Maija Peltosesta leivotaan historian tutkija (s. 462) ja seikkaileepa sivuilla myös ”Adolph Ivar Arwidsson” (s. 204).

Kirjassa esitellään suuri määrä osin jo heti sodan jälkeen julkisuuteen saatettuja muistelmia ja taistelukertomuksia sekä jonkin verran myös myöhemmin paperille ikuistettuja painamattomia mietteitä. Tekijät eivät kerro tekstien valintaperusteita, tai problematisoi aikalaistekstien käyttöä lähdekriittisesti. Jo nopea vilkaaisu esimerkiksi edellä jo mainittuihin tietokantoihin olisi osoittanut kirjoittajille, että kirjallisuutta olisi ollut käytössä paljon enemmänkin. Lisäksi edes suomalaisia – yhtä aikaa suomeksi ja ruotsiksi julkaistuja – laajoja vapaussota-teossarjoja *Finlands frihetskrig år 1918, 1–6* (1920–1926) ja *Finlands frihetskrig skildrat av deltagare, 1–8* (1921–1928) ei ole hyödynnetty, vaikka muuten sodassa mukana olleiden kokemukset ja muistelmat ovat olleet tekijöille mieleen, mikä näkyy teoksen suorien lainausten valtavasta määrästäkin.

Jälkiviisasta kauhistelua

Sodan kauheus tuodaan kaikin tavoin esiin, mutta lukijana en voinut välttyä ajatukselta, että tässä kaksi ruotsalaista kauhistelee ja moralisoi jälkijättöisesti sota-ajan hirveyksiä. Luvut alkavatkin usein erilaisista lähteistä kerätyistä teloitustiedoista. Teos lämmittelee varovasti Ruotsissa kymmenisen vuotta sitten käytyä keskustelua, jossa korostettiin Suomen valtion syyllisyyttä sisällissodan kauheuksiin. Kirjoittajat viittaavatkin ahkerasti vankileirien ja punaisten tuomitsemisen yhteydessä toimittaja Bjarne Stenquistin teokseen *Den vita segerns svarta skugga* (2009), jonka tekijä oli jo ennen kirjansa valmistumista vaatinut Suomea tunnustamaan sisällissodan rikokset. Suomalaiset tutkijat (muun muassa Ohto Manninen ja Marko Tikka) totesivat tuolloin rauhallisen selkeästi, että monet Stenquistin väitteistä olivat kärjistäviä ja anakronistisiaakin. [1]

Lisäksi tähän aikakauteen Suomessa vähänkin perehtyneet tietävät, että murheellista sisällissodan aikaa on käsitelty monipuolisesti yli puolen vuosisadan ajan. Lähes kymmenen vuotta sitten arvioin Pertti Haapalan ja Tuomas Hopun toimittaman kokonaisesityksen *Sisällissodan pikkujättiläinen* (2009). Totesin tuolloin, että sota sinänsä ja siihen liittyneet yleispoliittiset kysymykset olivat jo hyvin selvitettyt. Arvelin, että ”[n]iiden osalta tutkimustyöhön on odotettavissa tauko, kunnes löytyy uusia hedelmällisiä näkökulmia”. Lisäksi ”tilausta löytyy esimerkiksi paikallisiin oloihin pureutuville, pienten ja lähteissä vaikeasti näkyvien ryhmien sekä sodan muistamiseen ja jälkiseurauksiin yleisemminkin liittyville tarkasteluille.” [2]

Vaikka tutkimusta on sittemmin tullut hurjasti lisää, ei vaikutelmani tältä osin ole juuri muuttunut, eikä nyt arvioitavassa teoksessa ole valistuneelle suomalaiselle lukijalle juuri uutta. Sen kiinnostavimmat osuudet käsittelevät yhtäältä Ruotsin sisäpolitiikkaa ja siellä esiintyviä ristivetoja asian tiimoilta. Toisaalta osa esitellyistä ruotsalaistoimittajien sodanaikaisista raporteista ovat kiinnostavia, koska lehdistön toiminta oli osin halvaantunut sodan aikana. On silti vaikea uskoa, että ruotsalainenkaan lukija saisi tästä teoksesta kokonaiskuvaa Suomen sisällissodasta, sillä käsittely hajoaa liian usein sattumanvaraisilta vaikuttaviin kertomuksiin ja tarinoihin.

Historiantutkimuksena ja myös yleisesityksenä *Finska inbördeskriget* on lähinnä sanojensa summa. Hengentuotetta voisi verrata siihen, että joku päättäisi kirjoittaa Kustaa Vaasan valtaannoususta 1520-luvun alussa tai Ruotsin vuoden 1809 vallankumouksesta ilman alkeellisintakaan tietoa relevanteimmasta Ruotsissa tai

ruotsiksi julkaistuista tutkimuksista. Toivon, ettei yksikään suomalainen kustantaja harkitse ottavansa tätä teosta suomennettuna omaan kustannusohjelmaansa, sillä siitä näytetään otettavan vuonna 2019 uusi painos, josta riittää varmasti oma kappale kaikille kiinnostuneille myös Pohjanlahden itäpuolella.

Petri Karonen on Suomen historian professori Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella.

Viitteet

[1] Keskustelua viriteltiin esimerkiksi Helsingin Sanomissa 27.1.2008 otsikolla: ”Aika tunnustaa sisällissodan rikokset, Suomi!”. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004543469.html> [Haettu 5.11.2018]

[2] Kirja-arvio ilmestyi Helsingin Sanomissa 8.11.2009 otsikolla *Sisällissota päättyi lopulta tasapeliin*.

Kirjallisuus

Berglund, Tobias & Niclas Sennerteg. 2008. *Svenska koncentrationsläger i Tredje rikets skugga*. Stockholm: Natur och kultur.

Finlands frihetskrig år 1918. Bd. 1–6. 1920–1926. Utgivet av Kommittén för frihetskrigets historia; Gösta Theslöf; etc. Helsingfors: Söderström.

Finlands frihetskrig skildrat av deltagare. D. 1–8. 1921–1928. Red. av Kai Donner, Th. Svedlin & Heikki Nurmio. Helsingfors: Schildt.

Haapala, Pertti & Tuomas Hoppu (toim.). 2009. *Sisällissodan pikkujättiläinen*. Helsinki: WSOY.

Karonen, Petri. 2009. Sisällissota päättyi lopulta tasapeliin. Kirja-arvio Pertti Haapalan ja Tuomas Hopun (toim.) teoksesta *Sisällissodan pikkujättiläinen*. *Helsingin Sanomat*, 8.11.2009. <https://www.hs.fi/kulttuuri/kirja-arvostelu/art-2000002592473.html> [Haettu 5.11.2018]

Sennerteg, Niclas. 2001. *Stalins hämnd: Röda armén i Tyskland 1944–45*. Lund: Historiska media.

Stenquist, Bjarne. 2009. *Den vita segerns svarta skugga*. Stockholm: Atlantis.

Turunen, Mirja. 2005. *Veripellot: sisällissodan surmatyöt Pohjois-Kymenlaaksossa 1918*. Jyväskylä: Atena.